

«Ποια η θέση σας σχετικά με τη συζήτηση περί ειδεχθών εγκλημάτων και την ενδεχόμενη αυστηροποίηση της ποινικής τους αντιμετώπισης;»

Κωνσταντίνος Χ. Αποστολός

Τελειόφοιτος φοιτητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

I. Εισαγωγή

Το ποινικό δίκαιο είναι, πράγματι, «το τμήμα εκείνο του δικαίου, το οποίον ευρίσκεται εις στενωτέραν επαφήν με την λαϊκήν ψυχήν και την λαϊκήν συνείδησιν»,¹ ιδίως όσον αφορά στα λεγόμενα «ειδεχθή εγκλήματα». Πρόκειται για εγκλήματα που διαχρονικά συγκεντρώνουν ιδιαίτερη δημοσιότητα και τυγχάνουν αλλεπάλληλων νομοθετικών μεταβολών, ενίοτε απόρροια των ιδεολογικών αντιλήψεων και των καιροσκοπικών επιδιώξεων του νομοθέτη.² Για αυτό και πρέπει

1. Ν. Χωραφά, Ποινικόν Δίκαιον, 1966, σελ. 7.

2. Βλ. Γ. Βούλγαρη, Η συστηματική και διαχρονική υποβάθμιση της ποινικής καταστολής και ο νέος Ποινικός Κώδικας,

να αξιολογείται αυστηρά κάθε τροποποίηση της ποινικής τους μεταχείρισης, όπως η εξαγγελθείσα αύξηση των επαπειλούμενων κυρώσεων, η οποία, κατά τη γνώμη του γράφοντος, είναι δογματικά μετέωρη και κοινωνικοπολιτικά άστοχη.

II. Επιμέρους προβληματισμοί

Σύμφωνα με τις αρχές της καλής νομοθέτησης κάθε νομοθετική ρύθμιση χρειάζεται πρωτίστως να συμβαδίζει με την αρχή της αναλογικότητας, δηλαδή, να είναι κατάλληλη, αναγκαία και να τελεί σε εύλογη σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.³ Ειδικότερα, η αυστηροποίηση του ποινικού πλαισίου διαχρονικά τίθεται προκειμένου να «ενισχυθεί η ασφάλεια και η προστασία του κοινωνικού συνόλου από την [...] αυξανόμενη εγκληματικότητα».⁴ Ωστόσο, έχει αποδειχθεί επανειλημμένα πως μια λιγότερο αυστηρή ποινική πολιτική μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς να επηρεάζεται η προστασία της κοινωνίας από το έγκλημα, δηλαδή, χωρίς να συνδέεται αιτιωδώς με αύξηση της εγκληματικότητας και αντιστρόφως.⁵ Συνεπώς, δεν κρίνεται κατάλληλη ή/και αναγκαία η αυστηροποίηση των ποινών για την πρόληψη της εγκληματικότητας. Αυτή η διαπίστωση αποτελεί και μια καλή αφορμή για να αναθεωρηθεί και να υπογραμμιστεί η σημασία της συμμετοχής της εγκληματολογίας, της αντεγκληματικής και της σωφρονιστικής πολιτικής στην αναμόρφωση του πλαισίου των ποινών.⁶

Καθώς, λοιπόν, η αυστηροποίηση των ποινών αποδεδειγμένα δεν συμβάλλει στη μείωση της εγκληματικότητας, διερωτάται κανείς ποιον ρόλο διαδραματίζουν τελικά οι αυστηρότερες κυρώσεις. Η αυστηροποίηση των ποινών, κατά τη γνώμη μας, εμφορείται από ένα νεο-τιμωρητικό και εκδικητικό χαρακτήρα. Πράγματι, με δικαιολογητικό υπόβαθρο συνήθως τη στείρα «δημιουργία κλίματος ασφάλειας για τους πολίτες, αλλά και [σ]την αποκατάσταση της πεποίθησης ότι κανένα έγκλημα δεν μένει ατιμώρητο»,⁷ φαίνεται να μετακυλίεται το σημασιολογικό βάρος της ποινής από την γενική και ειδική πρόληψη στον τιμωρητικό και ανταποδοτικό χαρακτήρα

ΠοινΔικ 2019, 784.

3. Άρ. 58 Ν. 4622/2019.

4. Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης, σελ. 5.

5. Βλ. *Συμβούλιο της Ευρώπης*, Έκθεση της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου, Τμήμα Δράσης κατά του Εγκλήματος, Μονάδα Συνεργασίας στον Τομέα του Ποινικού Δικαίου, *Reducing prison overcrowding in Greece*, 2019, σελ. 4 και την εκεί πληθώρα παραπομπών.

6. Βλ. αναλυτικά *Γ. Γιαννούλη*, Ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού συστήματος ποινών, *ΠοινΧρ* 2018, 513-514.

7. Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης όπ. π., σελ. 6.

αυτών, αποδυναμώνεται, δηλαδή, ο σωφρονιστικός χαρακτήρας τους και τίθεται σε δεύτερη μοίρα η κοινωνική επανένταξη των δραστών. Υπό αυτό το πρίσμα συνιστάται έντονα η υιοθέτηση της πολιτικής της «ποινικής μετριοπάθειας», η οποία εδράζεται επί της αναλογικής αποκλιμάκωσης της βαρύτητας των ποινών και φαίνεται να επηρεάζει θετικά ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές και άλλες συνθήκες.⁸

Συγχρόνως, προβληματικό είναι το γεγονός πως η επαπειλή βαρύτερων κυρώσεων εστιάζει διαχρονικά σε συγκεκριμένα «ειδεχθή» εγκλήματα, που συνήθως βρίσκονται στην επικαιρότητα, χωρίς, εντούτοις, να διευκρινίζονται τα κριτήρια βάσει των οποίων ένα έγκλημα θεωρείται «μείζονος απαξίας» για τον νομοθέτη. Επί παραδείγματι, δεν είναι σαφές γιατί πρέπει να προβλέπεται ισόβια κάθειρξη για κάθε θανατηφόρο εμπρησμό και όχι για κάθε θανατηφόρα πρόκληση πλημμύρας, έκρηξης ή ναυαγίου.⁹ Τέτοιες ρυθμίσεις είναι λογικό να εγείρουν σκεπτικισμό σχετικά με το αν αποβλέπουν στην ικανοποίηση καιροσκοπικών επιδιώξεων του νομοθέτη,¹⁰ υπονομεύοντας έτσι την αρχή της ασφάλειας του δικαίου ως μιας εκ των αρχών της καλής νομοθέτησης.¹¹ Παράλληλα, αναφέρονται ζητήματα αντίθεσης των αυστηρών ποινών στην *stricto sensu* αναλογικότητα, όταν η ισόβια κάθειρξη επαπειλείται ως μοναδική ποινή για σωρεία εκ του αποτελέσματος διακρινόμενων εγκλημάτων, όπως ο θανατηφόρος εμπρησμός, ο θανατηφόρος βιασμός ή η θανατηφόρα ληστεία, στα οποία το βαρύτερο αποτέλεσμα αποδίδεται σε αμέλεια και όχι σε δόλο του δράστη. Πρόκειται για μια σοβαρή, κατά τη γνώμη του γράφοντος, περίπτωση αξιολογικής αντινομίας. Τέλος, η αποσπασματική επαπειλή βαρύτερων κυρώσεων μόνο για τα «ειδεχθή» εγκλήματα είναι δυνατόν να διασπά την συστηματική συνοχή του ΠΚ, εφόσον δε συνοδεύεται από ανάλογη αναδιάρθρωση του πλαισίου ποινών για τα εγκλήματα ελάσσονος απαξίας.

Εξίσου ανελαστική κρίνεται και η απουσία πρόβλεψης διαζευκτικών ποινών για συγκεκριμένα «ειδεχθή» εγκλήματα, αντί μιας και αυστηρότερης ποινής, λόγω της ύπαρξης «*χαμηλότερων ποινών που προκαλούν το κοινό περί δικαίου αίσθημα*».¹² Πιο αναλυτικά, η πρόβλεψη μιας μοναδικής -και συνήθως αυστηρότατης- ποινής καθιστά ουσιαστικά ανενεργό τη διάταξη του

8. Βλ. *Τ. Τζαννετάκη*, Το Σωφρονιστικό Σύστημα και το νέο Σύστημα Ποινών του ΠΚ: η προσπάθεια για την επίτευξη μιας υγιούς σχέσης, ΠοινΧρ 2019, 409 επ.

9. *Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου*, Η αυστηροποίηση των ποινών ως βασική επιλογή του υπουργείου Δικαιοσύνης, διαθέσιμο σε https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/315091_i-aystiropoiisi-ton-poinon-os-basiki-epilogi-toy-yπουργeioy-dikaioy-synis.

10. *Γ. Βούλγαρη*, όπ. π.

11. Αρ. 58 Ν. 4622/2019.

12. Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης όπ. π., σελ. 6.

άρθρου 79 ΠΚ περί δικαστικής επιμέτρησης της επιβλητέας ποινής. Επομένως, δεν λαμβάνονται υπόψη η βαρύτητα τη πράξης, οι συνθήκες τέλεσής της και η προσωπικότητα του δράστη. Εκφράζεται, έτσι, εν τοις πράγμασι η δυσπιστία της νομοθετικής εξουσίας απέναντι στη δικαστική, διογκώνοντας ευρύτερα την δυσπιστία του κοινωνικού σώματος απέναντι στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Ακόμη, η πρόβλεψη μιας μοναδικής -αυστηρότατης- ποινής καταργεί κατά τη γνώμη μας τη διάκριση των λειτουργιών, υποσκάπτει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, καθώς ο δικαστής επιβάλλει άνευ ετέρου την ποινή που έχει ήδη αποφασίσει ο νομοθέτης, και προσβάλλει την αρχή της αναλογικότητας. Η θέση αυτή επιρρωννύεται και από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε., σύμφωνα με την οποία η πρόβλεψη μοναδικής ποινής αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας, καθώς δεν λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες τέλεσης της πράξης ή τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δράστη.¹³ Σχετικώς -και προληπτικώς- σημειώνεται πως το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η επιβολή ισόβιας κάθειρξης χωρίς πρόβλεψη υφ' όρον απόλυσης αντιτίθεται στο άρ. 3 ΕΣΔΑ περί απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.¹⁴

Δεν πρέπει, τέλος, να παροράται πως η αυστηροποίηση των ποινών έχει ποικίλες πρακτικές επιπτώσεις, όπως στο ζήτημα του υπερπληθυσμού των ελληνικών φυλακών, καθώς αυτός αποδίδεται μεταξύ άλλων στη σκλήρυνση της ποινικής πολιτικής.¹⁵ Η επαναφορά στο προσκήνιο της συζήτησης περί αυστηροποίησης των ποινών βρίσκεται, επομένως, σε ασυμμετρία με τη νεότερη ελληνική ιστορία στον τομέα αυτόν. Τούτο διότι, καίτοι η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό ποινών μεγάλης διάρκειας στην Ευρώπη τα τελευταία 30 χρόνια, η περίοδος αυτή έχει δείξει πως νομοτελειακά αναγκάζεται ο νομοθέτης, παρά τις επιβαλλόμενες ονομαστικά μεγάλες ποινές, να στρέφεται εκ νέου σε ένα φαύλο κύκλο έμμεσων μειώσεων των ποινών σε συνδυασμό με τη διατήρηση του αυστηρού γενικού πλαισίου των ποινών, χάριν της αποσυμφόρησης των φυλακών, η οποία διατηρείται σήμερα σε υψηλά επίπεδα.¹⁶

III. Συνολικός σχολιασμός

13. Βλ. ενδεικτικά: *Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε.* Υπόθεση Eversley Thompson v. St. Vincent & The Grenadines παρ. 8.2. και υπόθεση Rawle Kennedy v. Trinidad and Tobago παρ. 7.3.

14. ΕΔΔΑ (Τμήμα Μείζονος Σύνθεσης) Υπόθεση Vinter και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 9 Ιουλίου 2013.

15. Βλ. αναλυτικά *T. Τζαννετάκη*, Η Στρατηγική Έμμεσης Μείωσης των Ποινών: Η εξάντληση των ορίων της και η ανάγκη αλλαγής παραδείγματος, *The Art of Crime* 1/2016.

16. *T. Τζαννετάκη*, όπ. π. σημ. 8.

Η αναβίωση της συζήτησης περί επιβολής βαρύτερων κυρώσεων για τα «ειδεχθή» εγκλήματα από την εκάστοτε πολιτική εξουσία μάλλον δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από όσα λύνει. Αποσπασματικές νομοθετικές παρεμβάσεις και αυστηροποιήσεις, με γνώμονα συνήθως εφήμερες επικοινωνιακές επιδιώξεις και τη διέγερση των οργίλων ενστίκτων της κοινωνίας,¹⁷ διασπούν τη συνέπεια και συνοχή του συστήματος ποινών και προσδίδουν έναν αναχρονιστικό, τιμωρητικό και αναποτελεσματικό χαρακτήρα στον Ποινικό Κώδικα, θυσιάζοντας «τους αυθεντικούς σκοπούς της ποινικής δικαιοδοτικής λειτουργίας».¹⁸ Πρώτον και κυριότερον, όμως, η απόδοση της εγκληματικότητας στις χαμηλές ποινές προς κατευνασμό της κοινής γνώμης, απομακρύνει την προσοχή από τις θεμελιώδεις κοινωνικές παθογένειες, στις οποίες και οφείλεται η εγκληματικότητα.

17. Βλ. αναλυτικά *Χ. Ζαραφονίτου*, Κοινωνικές αντιλήψεις για την ποινική δικαιοσύνη και τιμωρητικότητα σε: Ποινικές Επιστήμες, Θεωρία και Πράξη, Προσφορά Τιμής στην Άννα Ψαρούδα Μπενάκη, 2008, σελ. 1215-1230.

18. Βλ. Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου για την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σελ. 3. Διαθέσιμο εδώ: https://hcba.gr/wp-content/uploads/2021/10/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%97%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3_%CE%A3%CE%9D_%CE%A0%CE%9A_%CE%9A%CE%A0%CE%94_final.pdf.